

DADES SOBRE L'ÚS DEL CATALÀ A L'ENSENYAMENT SECUNDARI DE LES ILLES BALEARS

Joan GELABERT I MAS

Professor de secundària de llengua catalana i literatura a Palma

PARAULES CLAU: Illes Balears, ensenyament secundari, ensenyament de català, marc jurídic.

1. TREBALLAR AMB DADES ESCASSES I PARCIALS

Fer, ara com ara i amb criteris ponderables, objectius i de fiabilitat, una valoració sobre l'ús de la llengua catalana a l'ensenyament secundari en el sistema educatiu de les Illes Balears presenta molts problemes i no permet tenir mai una visió detallada de la situació.

Vet aquí el panorama:

a) Lleis que afecten la població en estudiar: importants i concretes, i articulats desenvolupats per arribar prou lluny.

b) Control real per part de l'Administració educativa de l'ús real de les llengües als centres educatius: poquíssim.

c) Dades d'ús publicades: parcials i no contrastades (i, fins i tot, contestades).

Un primer acostament a la realitat de l'ús de la llengua a les aules il·lenques, fet amb un cert criteri i publicat, aparegué l'any 1992 a la revista *Escola Catalana*.¹ En aquest número especial dedicat a les Illes Balears, i pel que fa a la secundària, es pot destacar l'article de Miquel Sbert, on apareixen unes primeres dades, d'alumnat, també de secundària, escolaritzat (totalment o parcialment, observa

1. *Escola Catalana* (1992), any XXVII, núm. 289, especial dedicat a les Illes.

l'autor) en català.² En aquest mateix article es fa referència a una comunicació presentada a Sitges, per Miquel Sbert i Garau i Miquel Vives Madrigal, l'any 1991, al XVI Seminari Llengües i Educació: «Models d'ensenyament en dues llengües», que és d'on s'agafen les taules d'ús que apareixen a l'article citat.

La següent referència que cal tenir en compte aparegué publicada l'any 2000 i corresponia a una comunicació presentada al I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca, el maig de l'any 1999, amb dades d'ús corresponents al curs 1997-1998 i que agafava com a marc d'estudi la privada concertada i la privada no concertada, només a Mallorca.³

Les úniques dades una mica actualitzades sobre l'ús de la llengua catalana a la secundària publicades i a l'abast de la gent aparegueren la legislatura passada, la del Pacte de Progrés (2003), i corresponien a les respostes burocràtiques dels equips directius dels centres educatius en els documents d'organització de centre (DOC), no a cap feina d'inspecció o de control més estricta de la realitat dels centres. El camp estudiat només fa referència a l'alumnat del primer i del segon cicle de l'ESO, i es deixa al marge els cicles formatius i els dos cursos de batxillerat. En aquella ocasió el concepte d'ús va ser contestat i qüestionat per alguna veu significada del món educatiu.⁴

A més d'això, només tenim les dades que des de fa uns anys apareixen quan s'acaba la selectivitat (després d'acabar la secundària postobligatòria), en què s'explica el tant per cent dels exàmens contestats en llengua catalana, cosa que deixa bona part de l'alumnat (tot aquell que abandona els estudis en finalitzar quart d'ESO) al marge de la referència, a més de limitar-se a l'ús escrit, que sembla que va per un camí diferent que l'ús oral.

També hi ha les dades de població (Institut Balear d'Estadística - Institut Nacional d'Estadística [IBAE-INE]) en què es parla del coneixement de la llengua per franges d'edat (no de l'ús), no sempre coincidents amb els anys reals de l'alumnat objecte de l'estudi i que també han estat contestades per poc fiables.⁵

Amb aquest panorama es pot comprovar fàcilment les dificultats d'establir anàlisis comparatives o d'evolució d'ús a l'àmbit proposat: la secundària, a les Illes Balears. Fins i tot aquest concepte ha variat al llarg d'aquests darrers vint-i-cinc anys. Si abans l'EGB arribava al vuitè curs i aquí s'acabava l'escolarització obligatòria, amb catorze anys, i després començava la secundària, ara els dos

2. Miquel SBERT I GARAU (1992), «Expectatives davant l'ensenyament en català a les Illes Balears», *Escola Catalana*, any XXVII, núm. 289, p. 18-21, especial dedicat a les Illes.

3. Àngels CARDONA i Paulí AGUILÓ (2000), «Situació actual del català dins l'ensenyament privat i privat concertat a Mallorca», a *I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca: Moviment d'Escoles Mallorquines*, Universitat de les Illes Balears.

4. Joan LLADONET (2003), «El català, llengua de l'ensenyament», *Pissarra*, núm. 110, p. 26-29.

5. Joan MELIÀ, «Els coneixements de català a les Illes Balears segons el cens de població de l'any 2001», inèdit, ha de sortir publicat al proper número de *Treballs de Sociolingüística*.

darrers cursos d'aquella etapa s'han integrat al primer cicle de l'ensenyament secundari obligatori actual. Si abans hi havia tres cursos de batxillerat unificat polivalent (BUP) i un curs d'orientació universitària (COU), ara tenim el segon cicle de l'ESO, que és quan s'acaba la secundària obligatòria, i després vénen dos cursos de batxillerat o cicles formatius, que ja és l'etapa postobligatòria.

Als àmbits geogràfics o de tipus d'ensenyament analitzats que apareixen en aquestes dades de les quals partim, també hem vist que no són idèntics. Així, unes vegades s'agafa tot l'alumnat de les Illes Balears, mentre que d'altres s'agafa només Mallorca. Igualment, una vegada només tenim dades dels centres privats, mentre que l'altra dada important només fa referència a usos escrits i afecta només l'alumnat que passa per la selectivitat.

Vist així, aventurar-se a comentar les dades (poques, parcials) a les quals he tingut accés és una gosadia que ben bé em pot costar la desqualificació —i posterior condemna als inferns de l'estadística— de qualsevol sociolingüista amb una mica de criteri. Però, ja que plou, mullem-nos.

2. EL MARC LEGAL

Miquel Sbert, en una ponència presentada al I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca, celebrat a Palma el maig de 1999, deia, ben convençut, que «el marc legal és també situació real»; això és que «sense un marc legal i un desplegament normatiu idoni, un projecte d'ús del català com a llengua d'ensenyament i de comunicació en l'àmbit escolar seria inviable».⁶

Per parlar, per tant, d'usos de la llengua catalana a l'ensenyament secundari, cal fer referència, encara que sigui per deixar clar el marge de possibilitats reals, al desplegament legal a les Illes Balears en l'articulat més important.

En primer lloc, s'ha de tenir present que les competències educatives a les Illes Balears formaven part de l'Administració educativa estatal, l'anomenat *territori MEC* (Ministeri d'Educació i Ciència), ja que les transferències educatives no arribaren a les Illes Balears fins a mitjan curs 1997-1998, gairebé quinze anys després d'entrar en funcionament l'Estatut d'autonomia. La correlació de forces polítiques dominants a l'Estat (*territori MEC*) i, per tant, gestores de l'educació, i a l'Administració preautonòmica (Consell General Interinsular) i autonòmica (Govern de les Illes Balears) han conegut pocs anys de coincidència ideològica al llarg d'aquests quinze anys i no hi ha hagut possibilitat (o voluntat) d'enllestir un projecte de país en què l'educació a l'entorn de la llengua pròpia fos un dels eixos de l'acció de govern. Quan hi havia set, no hi havia aigua; quan hi havia aigua, no hi havia set.

6. Miquel SBERT (2000), «Marc legal i situació real de l'ensenyament en català a les Illes Balears», a *I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca*, Universitat de les Illes Balears.

Aquestes són, resumides, les principals fites d'aquest desplegament legal pel que fa a l'etapa de secundària:

a) 1975. Reial decret de 9 de maig de 1975 (derivat de la Llei general d'educació de 1970), que permetia incloure de manera experimental i voluntària l'ensenyament de «las lenguas nativas españolas».

b) 1978. El MEC contracta per primera vegada professorat per ensenyar llengua catalana en centres d'ensenyament mitjà. La mesura no és general i respon a l'interès dels centres per disposar d'aquest professorat, encara que se'n contractaren a gairebé tots els centres públics de batxillerat existents llavors.

c) 1979. Reial decret 2193/1979, de 7 de setembre (BOE, núm. 225, del 19 de setembre de 1979) desenvolupat per l'Ordre de 25 d'octubre de 1979 (BOE, núm. 268, del 8 de novembre de 1979), que va iniciar el camí, encara prou burocratitzat, per a la incorporació de la llengua i cultura de la Comunitat Autònoma al sistema educatiu de les Illes Balears, durant l'etapa preautonòmica fins a la promulgació de l'Estatut d'autonomia. S'introduïa l'obligació de l'ensenyament de «las modalidades insulares de la lengua catalana y de la cultura a que han dado lugar», però sense assolir-se la generalització a tots els centres, ja que la privada concertada i no concertada ho va fer de manera gradual al llarg d'uns quants anys. El fet d'haver de fer sol·licitud expressa per tenir la corresponent autorització administrativa per oferir l'assignatura de llengua i literatura catalanes, no deixava de ser un entrebanc, un obstacle, en definitiva, una humiliació, que va frenar més d'una iniciativa.

d) 1982. Ordre d'11 de febrer de 1982 (BOE, núm. 45, del 22 de febrer de 1982). Es reforma l'horari que havia entrat en vigor el curs 1979-1980. En el capítol cinquè es fa referència a la possibilitat que els centres que ho desitgin duguin a terme programes en «les modalitats insulars del català», sempre que disposin dels mitjans per fer-ho (professorat), tenint en compte les opinions dels pares, les característiques sociolingüístiques de l'alumnat i amb el vistiplau de la Comissió Mixta, que era un organisme creat a mitges entre la Delegació del MEC a les Illes Balears i la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Consell General Interinsular, el Govern preautonòmic d'aleshores.

e) 1983. Llei orgànica 1/1983, de 25 de febrer, d'Estatut d'autonomia per a les Illes Balears (BOE, núm. 51, de l'1 de març de 1983), que en l'article catorzè deia textualment: «La Comunitat Autònoma té competència exclusiva en harmonia amb els plans d'estudis estatals, per a l'ensenyament de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, d'acord amb la tradició literària autòctona. La seva normalització serà un objectiu dels poders públics de la Comunitat Autònoma. Les modalitats insulars del català seran objecte d'estudi i de protecció, sense perjudici de la unitat de l'idioma».

f) 1985. Reial decret de 17 de juliol (BOE, núm. 214, del 6 de setembre de 1985), pel qual es derogava la normativa estatal que regulava l'accés, fins aquell moment, de la llengua catalana («modalitat balear», especifica el Decret) als centres

d'ensenyament no universitari de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. En l'article primer dissenyava un marc de cooperació entre les autoritats del MEC (organisme que administrava encara les competències educatives de les Illes Balears) i les autoritats autonòmiques.

g) 1986. Llei 3/1986, de 29 d'abril de 1986, de normalització lingüística (BOCAIB, núm. 15, del 20 de maig de 1986). De la Llei de normalització lingüística cal destacar, pel que suposarà de disposició legal futura, tot el seguit d'obligacions que fan referència a l'ús de la llengua catalana en el món educatiu.

Així en l'article dissetè diu explícitament que «el català com a llengua pròpia de les Illes Balears, és oficial a tots els nivells educatius».

En l'article divuitè introdueix, per primera vegada, el dret a l'ús de la llengua catalana com a llengua vehicular de l'aprenentatge i especifica que, «a tal efecte, el Govern ha d'arbitrar les mesures adients amb vista a fer efectiu aquest dret. En tot cas, els pares o tutors poden exercir en nom de llurs fills aquest dret, instant les autoritats competents perquè sigui aplicat adequadament».

En l'article dinovè remarca l'obligatorietat de l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a l'ensenyament no universitari a tots els centres docents, en igualtat horària amb l'estudi del castellà.

L'article vintè remarca que al final de l'educació obligatòria els escolars de les Illes Balears haurien de dominar amb normalitat i correcció el català i el castellà.

De la resta de l'articulat cal destacar la referència al Govern de la Comunitat Autònoma perquè faci efectiu el dret a l'ensenyament en llengua catalana i faci realitat «l'ús normal d'aquest idioma com a vehicle usual en l'àmbit de l'ensenyament en tots els centres docents [...] [i] ha de prendre les mesures adequades perquè la llengua catalana sigui emprada progressivament», alhora que marca clarament la no-separació de l'alumnat per raons de llengua. També, la referència a la necessitat que el professorat dominàs la llengua catalana i el compromís de l'Administració a fer-ho possible apareixen clarament citats en aquest articulat.

h) 1986. Decret 74/1986, de 28 d'agost, regulador de l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes als centres docents no universitaris de les Illes Balears (BOCAIB, núm. 29, del 12 de setembre de 1986). Aquest Decret desplega la normativa que es derivava de la Llei de normalització lingüística. I permeté l'ensenyament d'altres matèries en llengua catalana que es regularen a l'Ordre següent.

i) 1986. Ordre del conseller d'Educació i Cultura, de 29 d'agost de 1986, de regulació de l'ensenyament en llengua catalana en els centres no universitaris de les Illes Balears (BOCAIB, núm. 29, del 12 de setembre de 1986).

Aquesta Ordre va permetre, amb tot el suport legal al darrere, que els centres implantassin programes d'ús progressiu de la llengua catalana per àrees o per cicles.

j) 1987. Ordre de 9 de setembre de 1987 sobre l'ensenyament de la llengua catalana en els centres docents de les Illes Balears (BOE, núm. 217, del 19 de setembre de 1987).

Aquesta Ordre regulà la distribució horària de la matèria de llengua catalana a l'ensenyament no universitari i la incorporació d'aquesta matèria amb els mateixos criteris i normes que regien per a les diferents àrees i matèries obligatòries dels corresponents plans d'estudi.

k) 1994. Ordre de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports de 12 d'agost de 1994 (BOCAIB, núm. 105, del 27 d'agost de 1994), sobre l'ús de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, com a llengua vehicular en l'ensenyament no universitari. Aquesta Ordre, coneguda popularment com a *Ordre Rotger* (en al·lusió al conseller d'Educació que n'era responsable), serà valorada des de dues perspectives ben diferents. En primer lloc emparant-se en un liberalisme a la carta, pretenia deixar en mans de cada centre la decisió de fer o no l'ensenyament en català (cosa que motivà una resposta dura i clara per part de sindicats d'ensenyament, partits polítics i entitats capdavanteres en la reivindicació dels drets nacionals i lingüístics de la societat illenca), però alhora introduí el Projecte Lingüístic de Centre per fer efectiu aquest dret a l'ús de la llengua, com a complement del Projecte Educatiu de Centre, el qual només necessitava el vistiplau del consell escolar del centre, cosa que va fer innecessària l'autorització de l'Administració; autorització que recordem que es necessitava des de l'any 1986, per l'Ordre de 29 d'agost, la qual aparegué derogada.

l) 1997. Decret 92/1997, de 4 de juliol. Aquest Decret, conegut popularment com a *Decret de mínims*, era la resposta de l'Executiu d'aleshores a la gran protesta sorgida per l'*Ordre Rotger*. Aquest Decret, a més de recollir els aspectes bàsics de la Llei de normalització lingüística, com l'obligatorietat de l'ensenyament de la llengua catalana, el tractament horari igual al de la llengua castellana, la unitat lingüística i la promoció de l'ús de la llengua en l'àmbit de l'ensenyament, hi afegia el principi de la progressivitat de l'ús de la llengua catalana, tot canalitzant-la a través del Projecte Lingüístic de Centre; definia les àrees mínimes que a secundària s'havien d'impartir en català (socials, geografia i història, i ciències naturals, i vinculava el trasllat del professorat a la capacitat d'impartir les classes en llengua catalana, prèvia catalogació de les places de cada centre [bilingües o no]).

m) 1997. Reial decret 1876/1997, de 12 de desembre (BOE, núm. 14, del 16 de gener de 1998). Traspàs a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears de les funcions i serveis de l'Administració de l'Estat en matèria d'ensenyaments no universitaris.

n) 1998. Ordre de 12 de maig de 1998 (BOCAIB, núm. 69, del 26 de maig de 1998). Amb aquesta Ordre es pretenia regular els usos de la llengua catalana com a llengua d'ensenyament en els centres docents de les Illes Balears. Entre les coses positives que tenia hi havia la d'implicar els òrgans de gestió del centre en la posada en funcionament i posterior seguiment del projecte lingüístic; definia

el que s'entenia per impartir la classe en llengua catalana (totes les activitats docents i de comunicació, els llibres de text, el material de consulta, etc.) i implicava (l'eterna qüestió pendent, encara no resolta, pel que fa a l'ús real de la llengua catalana als centres i exposada ja a les primeres línies d'aquest treball) l'Administració educativa en el seguiment dels projectes lingüístics de centre.

o) 2000. L'ensenyament és a les mans del Pacte de Progrés. Som al curs 1999-2000. A començaments del curs 2000-2001 es donen unes instruccions que parlen de les funcions i tasques assignades als coordinadors de la Comissió de Normalització Lingüística que es crea a cada centre. Es revifen els intents de saber les dades reals d'ús de la llengua catalana als centres educatius. Es crea una comissió mixta entre el Servei d'Ensenyament del Català i la Inspecció Educativa per fer el seguiment, l'assessorament i l'avaluació dels PLC. Es publiquen unes dades sobre l'ús del català, facilitades pel Servei d'Inspecció; dades que s'extreuen dels documents d'organització de centre elaborats pels equips directius i que són qüestionades per veus que posen en dubte l'ortodòxia de què vol dir fer una classe en llengua catalana i com s'han fet els ulls grossos a l'hora d'inflar les estadístiques.

p) 2001. Decret 115/2001, de 14 de setembre, que regula l'exigència de coneixement de les llengües oficials al personal docent (BOIB, núm. 114, del 22 de setembre de 2001).

q) 2002. Ordre de 14 de juny de 2002, per la qual es regula l'elaboració i execució del Programa d'Acolliment Lingüístic i Cultural amb el seguiment de l'Equip de Suport a l'Alumnat d'Incorporació Tardana, creat en compliment de la mateixa Ordre. De l'aplicació d'aquest pla d'acolliment es derivaren les següents mesures: tallers de llengua (per a alumnat procedent de països de llengües no romàniques, sense competència lingüística ni en català ni en castellà), aules d'acolliment (per a alumnat procedent de llengües romàniques, sense competència lingüística en català) i suport lingüístic (alumnat amb mancances greus lingüístiques i comunicatives en llengua catalana).

3. UN MARC LEGAL POSSIBILISTA PER A UNA CERTA CATALANITZACIÓ DE L'ENSENYAMENT GRÀCIES, SOBRETOT, A L'EMPENTA DELS DOCENTS

Encara que l'objectiu d'aquest escrit sigui fer una valoració de la realitat de l'ús de la llengua catalana a l'ensenyament secundari a les Illes Balears, ja he dit abans que no es podia deixar de banda el suport legal que el feia possible i alguna explicació del context en què això s'ha duit a terme. Si ens fixam en la cronologia anterior veurem que des de l'inici en què la llengua catalana entra, amb la legalitat per companya, a les aules illenques fins ara han passat més de vint-i-cinc anys. Aquest darrer quart de segle (les dues darreres dècades del xx i els primers anys del XXI), la societat illenca ha experimentat un canvi d'unes dimensions i d'un ritme no coneguts fins aleshores: social, demogràfic, cultural, econòmic, etc.

En un context de poc arrelament de la consciència de la identitat pròpia associada a l'ús de la llengua, l'escola ha desenvolupat un paper fonamental en la difusió d'uns valors que a fora, al carrer, no es trobaven fàcilment. Qui ha estat al capdavant d'aquest canvi ha estat una classe dirigent illenca que allò que ha difós com a imatge promocional de les Illes Balears ha estat el paisatge, el sol i una identificació d'illes espanyoles, sense particularismes diferents (la difusió turística d'Eivissa amb el nom en castellà, encara ara, n'és una prova evident), i que en general no ha valorat l'idioma propi com a marca de prestigi de res: ni d'ascens social, ni de sentit utilitari, ni d'element d'integració, ni d'element catalitzador de cultura amb majúscules, perquè no s'ha sentit, en general, i deixant de banda aspectes folkloritzants, identificada amb aquests valors. Al llarg d'aquests darrers vint-i-cinc anys aquesta societat illenca tan canviant no ha estat capaç de crear mitjans de comunicació de masses en llengua pròpia d'abast generalitzat i, per tant, no ha creat models (mites) de referència que fossin percebuts com a propis, com a nacionalment propis, i, per tant, perquè imitin autòctons i nouvinguts. I encara gràcies del paper que ha desenvolupat la recepció de TV3 per a una part considerable de la població autòctona; encara que per a la nova capa de població, els nouvinguts, no hagi estat percebuda com a identificativament illenca i, per tant, el seu seguiment hagi estat molt minoritari.

Així doncs, l'entrada del català a l'escola no sorgí precisament d'una classe política majoritària conscient i conscienciada, sinó, sobretot, dels mateixos docents, de sectors de pares conscienciats, de moviments de renovació pedagògica, de la força i de l'empenta de forces polítiques no majoritàries (però que comptaven amb el pes moral, teòric i pràctic, de tenir al seu costat els intel·lectuals més significats i compromesos amb el país), de sindicats que començaven a tenir força i que apostaven per un arrelament de l'educació en valors de país, i amb un cert seguiment (i que ningú no mal interpreti aquest comentari) de les passes legals que en el mateix sentit es feien a Catalunya. Una llengua que si bé no era percebuda com a pedra de toc, tampoc no era considerada un problema i, per tant, no hi havia cap temor, per part de les forces majoritàries d'aleshores, de fer les passes corresponents per fer-la entrar a l'escola.

Si se segueix el corpus legal citat anteriorment (al marge dels oblitats sistemàtics —que sempre s'havien d'esmenar, via BOE— que suposava ser, fins a l'any 1997, l'única part del territori espanyol amb llengua pròpia diferent que no disposava de transferències educatives i en què, per tant, l'Administració educativa, el MEC, era la mateixa que per a comunitats com la murciana, l'extremenya, la riojana, etc.), la dinàmica legislativa, lenta, però progressiva, ha permès que la llengua catalana hagi entrat al món educatiu de les Illes Balears, amb força i seguretat; més per voluntat i coherència dels docents que per impuls o resposta a premisses d'actuació planificades des de l'Administració corresponent. Fins i tot en el període que va de l'any 1979 a 1997, en què l'educació va dependre directament de l'Administració central, només a finals de l'any 1992 es decidí la creació

d'un Departament de Normalització Lingüística, dins de la Unitat de Programes de l'aleshores Direcció Provincial d'Educació. Encara que, honestament s'ha de dir, durant els quatre anys de Pacte de Progrés s'intentà fer una planificació, des de la mateixa Administració, per millorar aquesta presència de la llengua al món educatiu, planificació que quedà avortada a partir del curs 2003-2004. Entre les mesures que es dugueren a terme en aquest període cal destacar tot un desplegament normatiu que dugué a la declaració com a bilingües de totes les places dels IES de les Balears, fet que obligà molts docents de secundària a prendre's seriosament el reciclatge si es volien moure de centre. Aquesta normativa comportà un increment de la matrícula als cursos del Pla de Reciclatge i de Formació Lingüística i Cultural del professorat i als exàmens de la Junta Avaluadora de Català (JAC); també es feren unes proves d'habilitació per fer legalment les classes en català per a tot aquell professorat que, sense tenir el reciclatge fet, pogués argumentar que duia tota una sèrie d'anys fent les classes en llengua catalana, previ control d'unes classes en viu, fet per una comissió nomenada expressament per a això.

En aquest camí legislatiu citat abans hi ha un moment en què les coses es pogueren tòrcer, però, afortunadament, la situació legal, quant a permissivitat, no va fer anques enrere per la resposta del món educatiu, sindical, polític i cívic. Fou l'any 1994, quan es publicà l'*Ordre Rotger*. Afortunadament, l'obligatorietat de l'ús de la llengua catalana a l'ensenyament gràcies a l'anomenat *Decret de mínims*, que es publicà poc després, va permetre «blindar» (ara que està tan de moda aquest terme i sempre entre cometes) legalment l'ús de la llengua a les aules.

No es poden deixar de banda, per acabar aquest breu comentari sobre la situació legal del català a l'ensenyament secundari de les Illes Balears, les conseqüències que tindrà per al futur de l'ensenyament de la llengua el Decret 86/2005, de 29 de juliol, en què es regula, amb una nova equivalència (excessivament generosa i sense cap estudi previ que ho avaluï) l'homologació dels estudis de llengua catalana de l'educació secundària obligatòria i de batxillerat amb els certificats de la Direcció General de Política Lingüística. Fins ara aquesta homologació responia a uns estudis fets des de la Direcció General de Política Lingüística, els cursos 1999-2000 i 2000-2001, i traslladats legalment en l'Ordre de 14 de maig de 2002 (BOIB, 28 de maig de 2002), que atorgava a l'alumnat que acabava l'ensenyament obligatori amb una nota de llengua catalana d'un aprovat o un bé el nivell A de la Junta Avaluadora de Català, mentre que si acabava amb una nota de notable o excel·lent se li donava el nivell B. Amb l'alumnat de batxillerat, si la nota de llengua catalana oscil·lava entre un cinc i un set, es considerava que tenia el nivell B, mentre que si aconseguia un notable o un excel·lent se li atorgava el nivell C. Amb aquest Decret (publicat poc abans de fer aquest escrit, en ple estiu, i després d'un curs en què les protestes dels docents semblava que havien fet recapacitar les intencions de l'executiu illenc i que congelava les homologacions en

espera dels estudis que ho avalassin) l'homologació passa a concedir el nivell B a tot l'alumnat que hagi superat l'ensenyament obligatori i el C a l'alumnat que acabi el batxillerat (això sí, sempre que es donin uns requisits imprescindibles, com haver aprovat la matèria, no haver estat exempt de l'assignatura, etc.). Si tenim en compte que una de les primeres mesures que intentà l'actual executiu fou rebaixar els requisits de coneixement de la llengua catalana per accedir a la funció pública i ara es generalitza el coneixement de la llengua en forma de certificats per a tothom que acaba l'ensenyament obligatori (cosa a l'abast de tothom), es pot veure per on van les intencions del nou Govern de les Illes Balears. No cal rebaixar el nivell de suport legal a la llengua per fer evident el seu sentit tan peculiar del «bilingüisme natural». Títols generalitzats, problema resolt.

4. DADES GENERALS ACTUALS DE L'ALUMNAT OBJECTE DE L'ESTUDI

TAULA 1
Alumnat de secundària a les Illes Balears
Centres públics

	<i>Curs 1999-2000</i>	<i>Curs 2000-2001</i>	<i>Curs 2001-2002</i>	<i>Curs 2002-2003</i>
ESO	23.214	22.966	22.786	23.370
Postobligatori + FP	14.426	14.781	14.406	14.241
Total	37.640	37.747	37.192	37.611

FONT: Direcció General de Planificació i Centres.

TAULA 2
Alumnat de secundària a les Illes Balears
Centres concertats

	<i>Curs 1999-2000</i>	<i>Curs 2000-2001</i>	<i>Curs 2001-2002</i>	<i>Curs 2002-2003</i>
ESO	15.832	15.831	15.728	15.600
Postobligatori + FP	2.167	2.200	2.454	2.488
Total	17.999	18.031	18.182	18.088

FONT: Direcció General de Planificació i Centres.

TAULA 3
Alumnat de secundària a les Illes Balears
Centres privats

	Curs 1999-2000	Curs 2000-2001	Curs 2001-2002	Curs 2002-2003
ESO	1.139	1.130	1.085	1.147
Postobligatori + FP	1.931	1.675	1.858	1.867
Total	3.070	2.805	2.943	3.014

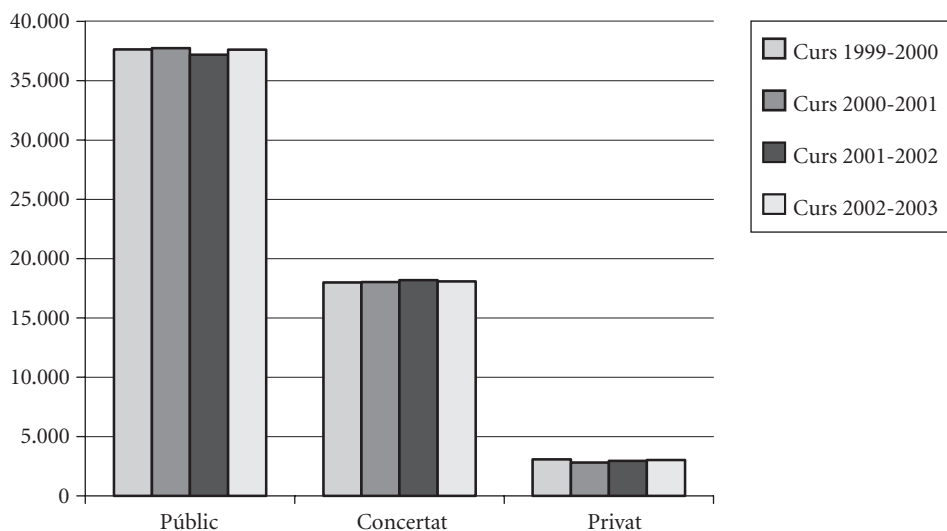
FONT: Direcció General de Planificació i Centres.

TAULA 4
Alumnat de secundària a les Illes Balears
Total dels centres públics, concertats i privats

	Curs 1999-2000	Curs 2000-2001	Curs 2001-2002	Curs 2002-2003
ESO	40.185	39.927	39.599	40.117
Postobligatori + FP	18.524	18.656	18.718	18.596
Total	58.709	58.583	58.317	58.713

FONT: Direcció General de Planificació i Centres.

GRÀFIC 1
Percentatge del tipus d'ensenyament a la secundària
Curs 2002-2003
(públic: 64 %; concertat: 30 %; privat: 6 %)

FONT: Conselleria d'Educació i Cultura. Elaboració pròpia.

Si es fa un repàs de les dades anteriors, es pot veure el poc pes de l'ensenyament privat a l'etapa de la secundària. La variabilitat del nombre d'alumnes de secundària al llarg d'aquests quatre anys de referència (del 1999 al 2003) és insignificant. Això no obstant, si es consulten les dades que ha publicat el Ministeri d'Educació i Ciència sobre el curs escolar 2004-2005,⁷ en què es comparen els creixements de població escolar que han tingut les diferents comunitats autònomes al llarg dels darrers deu anys (1994-2004), es pot veure que la població escolar no universitària a les Illes Balears ha experimentat un creixement d'un 4,6 %, només per darrere de Melilla i per davant de Múrcia, que són les úniques comunitats amb creixement positiu. Aquesta aparent contradicció, amb el fet que la població escolar de secundària no hagi augmentat significativament, es resol quan s'analitzen els nombres totals de l'alumnat illenc i es veu que les etapes que recullen aquest increment són, encara, les d'infantil i primària. Una ullada a l'evolució de l'alumnat que apareix al llibre editat per la Conselleria d'Educació i Cultura l'any 2003⁸ permet veure que, excepte als cicles formatius de grau mitjà, és a l'educació infantil i primària on es donen els increments. Tampoc no podem deixar de banda la referència que apareix en aquest mateix dossier al percentatge d'alumnat estranger que apareix adscrit al sistema educatiu no universitari de cada comunitat autònoma. Així, a les Illes Balears el curs 2003-2004 es quantificava en un 10,1 % del total. Més endavant es farà referència a alguna mesura presa en aquest sentit per tal d'acollir amb coherència pedagògica aquest alumnat, a més d'evitar que es pogués usar com a fre a l'ús de la llengua catalana a l'aula, cosa que en un moment determinat van argumentar els sectors més contraris a la presència del català als centres.

El fet de presentar de manera separada l'alumnat illenc per tipus de centre té molt a veure amb la forta càrrega de compromís que des de l'inici de la democràcia ha tingut el professorat de l'escola pública per normalitzar l'ús de la llengua catalana; molt evident i decidit a les etapes d'infantil i primària (un dia s'haurà de fer un bon treball d'investigació sobre el pes que el professorat de l'Escola de Magisteri, *la Normal*, ha tingut sobre la voluntat d'aquest col·lectiu a l'hora de comprometre's amb una escola arrelada i en català) i que ha donat com a resultat un ús del català amb valors molt elevats; i amb un altre ritme, però també important, a la secundària. Dins de la secundària ja veurem més endavant que els usos lingüístics són molt diferents als diversos centres públics, entre les quatre illes i també entre Palma, la Part Forana i les poblacions del litoral turístic. A la concertada, amb un percentatge important respecte del total de l'alumnat (un 30 %, el curs 2002-2003), l'ús de la llengua catalana depèn molt de la titularitat del centre i la

7. *Datos y cifras: Curso escolar 2004/2005* (2004), Madrid, Ministerio de Educación y Ciencia, Secretaría General Técnica, Oficina de Estadística.

8. *4 anys millorant l'educació (1999-2003)* (2003), Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Cultura.

ubicació, i a la privada (només un 6 % del total) és on els percentatges d'ús són més baixos. La privada, a l'etapa de la secundària, es concentra a Mallorca i respon a un perfil sociològic i d'ideari de centre no gaire compromès amb la cultura pròpia, cosa que explica alguns dels percentatges més baixos d'ús de la llengua catalana en aquesta etapa de l'ensenyament.

5. DADES D'ÚS

Deia al començament d'aquest escrit que les dades d'ús del català a l'ensenyament secundari de les Illes Balears són poques, parcials, poc sistemàtiques i amb poc marge per establir evolucions i comparacions. Així, només farem menció de quatre moments en què la recollida de dades ha respost a intents de fer les coses amb rigor, encara que ni la metodologia emprada ni les possibilitats d'abraçar tota la realitat hagin donat resultats fiables sempre.

5.1. Les primeres dades d'ús del català (1991)

TAULA 5
Centres que fan ensenyament en català
Curs 1990-1991

	<i>Total de centres</i>	<i>En català</i>	<i>%</i>
Públics d'EGB	210	101	48,09
Privats d'EGB	260	15	5,76
Públics de BUP i COU	22	15	68,18
Privats de BUP i COU	25	7	8
Públics de FP	21	8	38,09
Privats de FP	17	1	5,80

FONT: Govern Balear, Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Elaboració de Miquel Sbert i Garau.

Deia, l'any 1992, l'autor de l'article on apareix aquesta taula i la següent que «per poder formular hipòtesis prospectives mínimament coherents cal disposar d'una informació quantitativament suficient i qualitativament significativa. En el nostre cas, tot i els esforços individuals —o de col·lectius voluntaristes— duts a terme, un aspecte bàsic —i imprescindible— com és el de la informació rigorosa —no per manca dels investigadors, sinó per la impossibilitat “física” d'aproximar-se a la realitat— resta molt lluny d'haver estat assolit amb plenitud.

Són moltes les dades esparses existents sobre l'ensenyament en català a les Illes Balears des dels inicis il·lusionats fins al moment de signar aquestes ratlles, però malauradament, ni totes les que apareixen s'ajusten a la realitat, ni la realitat és totalment reflectida per les dades fiables». ⁹ Aquesta mateixa frase, tretze anys després, podria reproduir la realitat actual.

Sota el genèric «centre» sembla que s'encabia tot. Apareixia en aquesta relació com a centre que feia l'ensenyament en català, el centre que tenia dos o tres professors que hi impartien les classes? I aquell que tenia un o dos grups que hi rebien alguna matèria que no fos la llengua catalana, mentre que els altres grups rebien totes les altres matèries en castellà?

Valorar amb rigor aquestes dades presenta tants interrogants que fa difícil establir conclusions vàlides i/o que fins i tot serveixin de punt de partida per establir una comparació amb dades més recents.

TAULA 6
Alumnat escolaritzat (totalment/parcialment) en català
Curs 1990-1991

<i>Centres públics</i>			
<i>Dades d'ensenyament en català</i>	<i>Total matrícula</i>	<i>Ensenyament en català total/parcial</i>	<i>Percentatge</i>
Preescolar	9.017	2.521	27,96
EGB	50.822	11.238	22,11
BUP	15.525	5.511	35,50
FP	9.780	954	7,71
Total	85.144	20.024	33,52
<i>Centres privats</i>			
Preescolar	10.203	153	1,50
EGB	42.308	3.019	7,14
BUP	7.791	1.189	15,26
FP	2.939	1.146	38,99
Total	63.241	5.507	8,71

9. Miquel SBERT I GARAU (1992), «Expectatives davant l'ensenyament en català a les Illes Balears», p. 18.

<i>Total de centres públics i privats</i>			
<i>Dades d'ensenyament en català</i>	<i>Total matrícula</i>	<i>Ensenyament en català total/parcial</i>	<i>Percentatge</i>
Preescolar	19.220	2.674	13,91
EGB	93.130	14.257	15,31
BUP	23.316	6.700	28,74
FP	12.719	1.900	14,94
Total	148.385	25.531	17,21

FONT: Govern Balear, Conselleria de Cultura, Educació i Esport. Elaboració de Miquel Sbert i Miquel Vives.

Aquesta taula, publicada al mateix article citat abans,¹⁰ presenta idèntics problemes d'interpretació. Sota l'epígraf de «totalment/parcialment en català» entra tot. Fins i tot una possible comparació entre els diversos nivells de secundària resulta poc productiu, ja que aleshores, l'any 1992, els nivells educatius de BUP i FP no eren obligatoris i les franges d'edat amb què es podrien comparar actualment de l'ESO (que són les úniques disponibles avui) no resulten coincidents. Els dos darrers anys d'EGB d'aleshores correspondrien als dos primers cursos de la secundària obligatòria actual. També cal tenir present que l'escolarització obligatòria s'acabava als catorze anys. Igualment, no hi ha cap separació entre centres privats concertats i no concertats.

Fer-ne una anàlisi a partir de la legislació publicada sobre l'ús de la llengua catalana al sistema educatiu d'aleshores no resultaria gaire optimista. Veure que els percentatges són tan minsos, sis anys després de la publicació de la Llei de normalització lingüística i de les obligacions que aquesta Llei marcava per a l'ensenyament, mostra el nul interès de l'Administració per fer complir allò que ella mateixa legislava: fer realitat «l'ús normal d'aquest idioma com a vehicle usual en l'àmbit de l'ensenyament en tots els centres docents [...] [i] prendre les mesures adequades perquè la llengua catalana sigui emprada progressivament».

5.2. Dades d'ús (1999)

La següent publicació sobre percentatges d'ús de la llengua catalana a l'ensenyament secundari, feta amb un cert rigor, la trobam en una ponència presentada

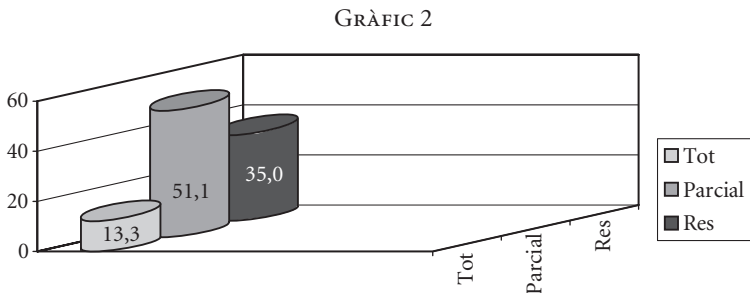
10. Miquel SBERT I GARAU (1992), «Expectatives davant l'ensenyament en català a les Illes Balears», p. 21.

al I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca.¹¹ Els dos autors de l'article de referència analitzen els usos de la llengua catalana a infantil, primària i secundària, només als centres privats concertats i no concertats, de Mallorca, que com ja hem vist abans representen un percentatge important, però que en cap cas no arriba ni al 40 % del total de l'ensenyament no universitari al total de les Illes Balears.

TAULA 7
Centres concertats i privats (Mallorca)
Total d'alumnes de l'estudi: 48.020
Total d'alumnes de secundària: 19.094

Totalment en català	2.539	13,3 %
Parcialment en català	9.881	51,1 %
Res	6.674	35 %

FONT: Diverses. Elaboració de Cardona i Aguiló.

FONT: Diverses. Elaboració de Cardona i Aguiló.

A part del fet que només es controlen aquells alumnes que formen part de la privada mallorquina, concertada o no, tampoc no queda clara la definició de què s'entén per ensenyament parcial en català: una matèria?, dues matèries?, quines matèries? Això sí, la suma dels valors totals i parcials en català és sensiblement superior als valors que trobàvem l'any 1992, encara que ja hem dit que les franques educatives i d'edat no coincideixen ben bé.

— Any 1992 (privada i concertada / Illes Balears):

Totalment/parcialment en català: BUP, 15,26 %, i FP, 38,99 %.

— Any 1999 (privada i concertada / Mallorca):

Totalment/parcialment en català: 64,4 %.

11. Àngels CARDONA i Paulí AGUILÓ (2000), «Situació actual del català dins l'ensenyament privat i privat concertat a Mallorca», a *I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca: Moviment d'Escoles Mallorquines*, Universitat de les Illes Balears, p. 109-120.

La següent taula, apareguda al mateix article,¹² presenta, per primera vegada, una aproximació als percentatges d'ús de la llengua catalana com a llengua vehicular de matèries no lingüístiques. També es feia esment, en aquest mateix article, que un 4,1 % dels setanta-dos centres analitzats no impartien cap matèria en català al primer cicle d'ESO, percentatge que pujava al 6 % al segon cicle d'ESO, dels seixanta-sis centres analitzats; tot això, dos anys després d'haver entrat en vigor el *Decret de mínims*.

TAULA 8
Centres que imparteixen parcialment l'ensenyament en català, per àrees
Mallorca. Centres privats i concertats. Curs 1998-1999
(percentatge d'ús)

	Total	Coneixements del medi	Educació artística	Música	Educació física	Matemàtiques	Religió	Tecnologia	Optativa	Ciències naturals	Ciències socials	Biologia i geologia	Física i química
Primària	47	95	66	53	46,8	8,5	27,6						
Primer cicle d'ESO	53		43,4	52,8	32	23,6	43,4	20,8	18,8	64,1	71,7	0	0
Segon cicle d'ESO	51		37,2	47	29,4	25	35,2	13,7	23,5	58,8	68,6	1,9	3,7

FONT: Diverses. Elaboració de Cardona i Aguiló.

D'aquesta taula es podria extreure la trista realitat del nul control de l'Administració educativa sobre l'ús de la llengua catalana —d'obligat compliment per a tot el sector educatiu— com a llengua vehicular al cent per cent en determinades matèries (les que apareixen ombrejades) i globalment, sempre amb valors que haurien de ser superiors al 50 %, a la resta.

12. Àngels CARDONA i Paulí AGUILÓ (2000), «Situació actual del català dins l'ensenyament privat i privat concertat a Mallorca», a *I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca: Moviment d'Escoles Mallorquines*, Universitat de les Illes Balears, p. 112.

5.3. Les dades més globals de l'ensenyament secundari obligatori (2003)

TAULA 9
Instituts d'ESO
Curs 2002-2003

			Primer	Segon	Tercer	Quart
Àrees comunes	Alumnat que fa l'ensenyament en català	Total d'alumnes	5.176	6.529	6.317	4.553
		Matemàtiques	4.563	5.636	5.098	3.966
		Ciències socials	4.896	6.178	5.888	4.170
		Educació física	4.096	4.858	4.563	3.784
		Ciències naturals	4.967	6.433	5.635	
		Ètica				4.255
Àrees troncal	Alumnat que fa l'ensenyament en català	Biologia i geologia				1599
		Física i química				1.396
		Plàstica	3.904		4.893	1.876
		Tecnologia		4.904	4.910	1.585
		Música	4.403	5.650	5.385	1.178
	Alumnat que no fa l'ensenyament en català	Biologia i geologia				220
		Física i química				187
		Plàstica				583
		Tecnologia				306
		Música				176
	Total d'alumnes	Biologia i geologia				1.819
		Física i química				1.583
		Plàstica				2.459
		Tecnologia				1.891
Música					1.354	
Percentatge que fa l'ensenyament en català		Matemàtiques	88,2	86,3	80,7	87,1
		Ciències socials	94,6	94,6	93,2	91,6
		Educació física	79,1	74,4	72,2	83,1
		Ciències naturals	95,6	98,5	89,2	
		Ètica				93,5
		Biologia i geologia				87,9
		Física i química				88,2
		Plàstica	75,4		77,5	76,3
		Tecnologia		75,1	77,7	83,8
Música	85,1	86,5	85,2	87		

FONT: Conselleria d'Educació i Cultura.

NOTA: Les matèries que apareixen en negreta són les que el Decret 92/1997 obliga a impartir en català, tot i que no siguin obligatòries o que es puguin dividir en dues matèries distintes. Fins i tot alguns centres, per impossibilitat d'impartir alguna d'aquestes matèries en català, la canvien, prèvia autorització de l'Administració, per les matemàtiques.

D'aquesta taula cal destacar els percentatges de les matèries que segons s'indica s'haurien d'impartir íntegrament en català, és a dir, amb valors del 100 %. Totes tenen valors superiors al 80 % i destaquen, sobretot, les ciències socials i les ciències naturals. Pel que fa a les altres matèries que també s'haurien d'impartir en català: les matemàtiques, la física i química, i la biologia i geologia, totes agafen valors que oscil·len entre el 80 % i el 90 %. I de la resta, totes superiors al 70 %, cal destacar la música i l'ètica. Un panorama, vist així, que, encara que no sigui per llançar coets, sí que es pot considerar certament optimista.

TAULA 10
Centres privats concertats

			Primer	Segon	Tercer	Quart
Àrees comunes	Alumnat que fa l'ensenyament en català	Total d'alumnes	3.767	4.240	4.138	3.436
		Matemàtiques	1.919	1.916	169	1.620
		Ciències socials	3.629	4.094	3991	3.105
		Educació física	2.982	3.311	3.303	2.539
		Ciències naturals	3.738	4.030	3.896	
		Ètica				1.495
Àrees troncal	Alumnat que fa l'ensenyament en català	Biologia i geologia				1.881
		Física i química				1.152
		Plàstica	2.801		2.637	1.138
		Tecnologia		2.844	2.268	656
		Música	3.070	3.424	3.342	445
	Alumnat que no fa l'ensenyament en català	Biologia i geologia				228
		Física i química				466
		Plàstica				414
		Tecnologia				368
		Música				124
	Total d'alumnes	Biologia i geologia				2.109
		Física i química				1.618
		Plàstica				1.552
		Tecnologia				1.024
Música					569	
Percentatge que fa l'ensenyament en català	Matemàtiques	50,9	45,2	52,4	47,1	
	Ciències socials	96,3	96,6	96,4	90,4	
	Educació física	79,2	78,1	79,8	73,9	
	Ciències naturals	99,2	95	94,2		
	Ètica				43,5	
	Biologia i geologia				89,2	
	Física i química				71,2	
	Plàstica	74,4		63,7	73,3	
	Tecnologia		67,1	54,8	64,1	
	Música	81,5	80,8	80,8	78,2	

FONT: Conselleria d'Educació i Cultura.

NOTA: Les matèries que apareixen en negreta són les que el Decret 92/1997 obliga a impartir en català, tot i que no siguin obligatòries o que es puguin dividir en dues matèries distintes. Fins i tot alguns centres, per impossibilitat d'impartir alguna d'aquestes matèries en català, la canvien, prèvia autorització de l'Administració, per les matemàtiques.

D'entrada, ja sorprèn el fet que en els centres concertats hi ha una matèria, les matemàtiques (obligatòries per a tothom), que no arriba ni al cinquanta per cent en els nivells de segon i quart d'ESO, i a penes supera el cinquanta per cent als altres dos nivells. Les ciències socials i les ciències naturals tornen a ser les matèries amb els percentatges més elevats d'ús del català a les aules. L'ètica, tot i no ser matèria obligatòria per ser impartida en català, té valors molt baixos i, en general, tots els percentatges se situen un escaló per davall dels de la pública.

TAULA 11
Centres privats

			Primer	Segon	Tercer	Quart
Àrees comunes	Alumnat que fa l'ensenyament en català	Total d'alumnes	215	264	253	268
		Matemàtiques	0	0	22	44
		Ciències socials	215	264	226	242
		Educació física	126	161	157	172
		Ciències naturals	215	264	226	
		Ètica				96
Àrees troncal	Alumnat que fa l'ensenyament en català	Biologia i geologia				195
		Física i química				186
		Plàstica	122		96	19
		Tecnologia		122	118	24
		Música	206	245	231	0
	Alumnat que no fa l'ensenyament en català	Biologia i geologia				26
		Física i química				26
		Plàstica				36
		Tecnologia				24
		Música				0
	Total d'alumnes	Biologia i geologia				221
		Física i química				212
		Plàstica				55
		Tecnologia				48
		Música				0
Percentatge que fa l'ensenyament en català	Matemàtiques			8,7	16,4	
	Ciències socials	100	100	89,3	90,3	
	Educació física	58,6	61	62,1	64,2	
	Ciències naturals	100	100	89,3		
	Ètica				35,8	
	Biologia i geologia				88,2	
	Física i química				87,7	
	Plàstica	56,7		37,9	34,5	
	Tecnologia		46,2	46,6	50	
	Música	95,8	92,8	91,3		

FONT: Conselleria d'Educació i Cultura.

NOTA: Les matèries que apareixen en negreta són les que el Decret 92/1997 obliga a impartir en català, tot i que no siguin obligatòries o que es puguin dividir en dues matèries distintes. Fins i tot alguns centres, per impossibilitat d'impartir alguna d'aquestes matèries en català, la canviaven, prèvia autorització de l'Administració, per les matemàtiques.

Encara que tal com s'ha mostrat abans els valors reals de l'alumnat de secundària de la privada són molt baixos en relació amb el total, aquí sí que els percentatges mostren un descens més que preocupant i que fa evident el poc control que fins ara hi ha hagut per part de l'Administració educativa per fer complir la legalitat que ella mateixa ha posat en forma de llei d'obligat compliment. També sorprèn, de manera ben diferent, que els únics valors que s'ajusten a la Llei, d'ensenyament en català al 100 %, siguin precisament aquí, als centres privats, a primer i segon d'ESO, a les matèries de ciències socials i ciències naturals.

TAULA 12

*Percentatges d'ús de la llengua catalana per matèries i tipus de centre
Ensenyament secundari obligatori. Curs 2002-2003*

<i>Ciències socials</i>				
	<i>Primer</i>	<i>Segon</i>	<i>Tercer</i>	<i>Quart</i>
IES	94,6	94,6	93,2	91,6
Concertats	96,3	96,6	96,4	90,4
Privats	100	100	89,3	90,3
Total	95,4	95,5	94,4	91
<i>Ciències naturals</i>				
	<i>Primer</i>	<i>Segon</i>	<i>Tercer</i>	<i>Quart</i>
IES	95,6	98,5	89,2	
Concertats	99,2	95	94,2	
Privats	100	100	89,3	
Total	97,2	97,2	91,1	
<i>Biologia i geologia</i>				
	<i>Primer</i>	<i>Segon</i>	<i>Tercer</i>	<i>Quart</i>
IES				87,9
Concertats				89,2
Privats				88,2
Total				88,6
<i>Física i química</i>				
	<i>Primer</i>	<i>Segon</i>	<i>Tercer</i>	<i>Quart</i>
IES				88,2
Concertats				71,2
Privats				87,7
Total				80,1

<i>Matemàtiques</i>				
	<i>Primer</i>	<i>Segon</i>	<i>Tercer</i>	<i>Quart</i>
IES	88,2	86,3	80,7	87,1
Concertats	50,9	45,2	52,4	47,1
Privats	0	0	8,7	16,4
Total	70,8	68,4	68,1	68,2

FONT: Conselleria d'Educació i Cultura.

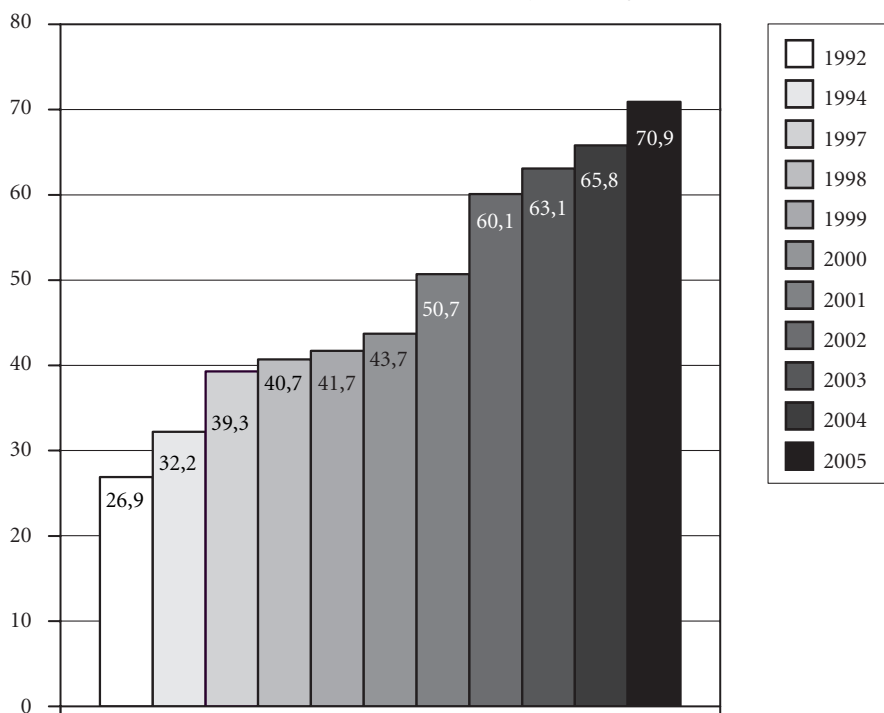
Presentats els percentatges d'ús d'aquesta manera, amb les matèries en què l'ensenyament en català hauria de ser obligatori, es pot veure que els valors són molt semblants entre tots tres tipus d'ensenyament, excepte a la matèria de matemàtiques, que presenta una baixada d'ús espectacular tant a la concertada com a la privada. Les explicacions a aquesta particularitat no són fàcils de donar i poden obeir a causes molt diverses.

De la presentació d'aquestes taules d'ús del català a l'ESO es podrien treure conclusions ben diverses i que podrien arribar a ser fins i tot divergents. Així, una visió optimista parlaria de resultats més que acceptables en el camí de catalanització de l'ensenyament secundari a les Illes Balears, tenint en compte l'escassa implicació de l'Administració al llarg de tots aquests anys de desenvolupament legal per fer efectives les normes legals que es publicaven; mentre que alguna veu més escrupolosa, amb tota la raó del món, diria que falten dades comparatives que permetin veure si al llarg d'aquests anys d'avenços legals hi ha hagut un augment real d'ús o la situació està estancada des de fa un cert temps. Una veu que es mogué en el sentit més rigorós de seguiment de la legalitat vigent, davant aquests resultats, podria acusar l'Administració de fer lleis que després no fa complir (l'*Ordre de mínims*), així com de no posar en funcionament el que es derivaria de l'aplicació de l'Ordre que donava com a termini el 31 d'agost del 2002 perquè tot el professorat de secundària estigués habilitat per fer classes en català. Alguna altra interpretació, ja insinuada al començament d'aquest escrit, mostrava alguns dubtes davant aquests percentatges d'ús i en qüestionava la fiabilitat, ja que es quantificava en funció de les respostes administratives que els equips directius dels centres contestaven al document d'organització de centre, cosa que per pròpia experiència docent he de reconèixer que és força freqüent, i fins i tot qüestionava el punt de partida que forçava la resposta: què vol dir fer la classe en català?

També es podria argumentar la parcialitat de les dades mostrades en el sentit que només recullen l'ensenyament secundari obligatori (primer i segon cicle de l'ESO) sense abraçar els cicles formatius o els dos cursos de batxillerat, corresponents a l'etapa secundària postobligatòria.

5.4. Les darreres dades. L'ús de la llengua catalana a les proves de selectivitat (juny del 2005)

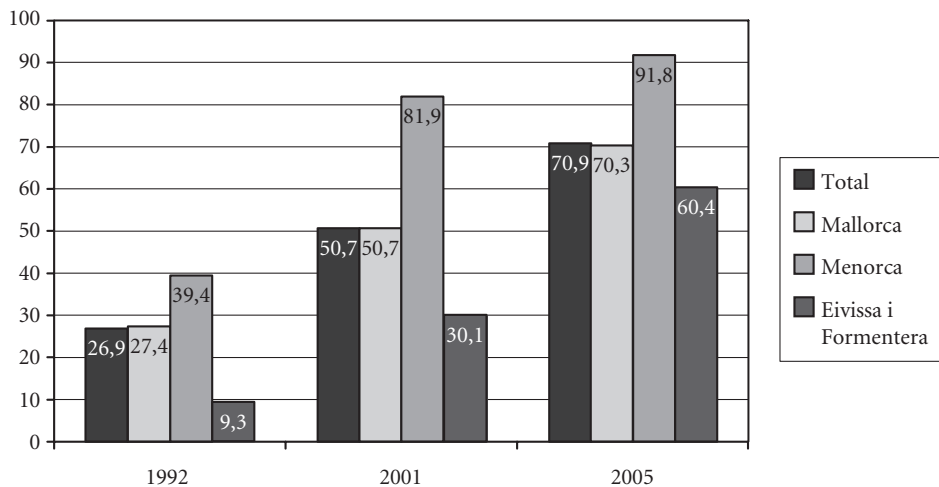
GRÀFIC 3
El català a la selectivitat (en percentatges)

FONT: UIB (juny 2005).

En aquest gràfic, extret de la informació que des de la UIB es fa pública cada any quan s'acaben les proves de la selectivitat, es pot observar que la utilització de la llengua catalana per contestar els exàmens de selectivitat de totes les matèries no estrictament lingüístiques ha anat augmentant any rere any, des que es fa un seguiment d'aquestes dades. L'augment gradual i continuat (amb gairebé deu punts d'augment de percentatge de l'any 2001 a l'any 2002) corrobora que la llengua escrita és territori dominant de la llengua catalana en el sistema educatiu no universitari de les Illes Balears. Fins a quin punt el fet que els exàmens es presentin en català —tot i que es fa públic que es poden contestar tant en català com en castellà— condiona l'elecció de la llengua en què es contesten és de mal saber; però, tot i això, sí que és cert que aquestes dades confirmen la supremacia del català en l'escriptura a la secundària. La seguretat de la terminologia emprada a classe (per tant, apresada i familiaritzada en català) pot ser un altre factor que té molt a veure amb aquest domini de la llengua catalana en l'escriptura.

GRÀFIC 4
El català a la selectivitat (per illes)
Evolució i percentatges d'ús

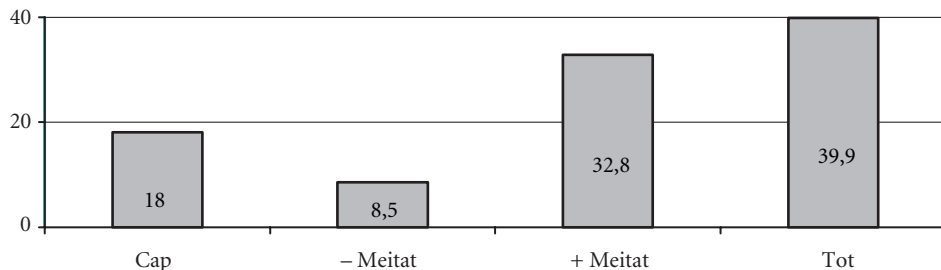
FONT: UIB (2005).

En aquest gràfic, que controla tres moments de l'ús del català a les proves de selectivitat des de l'any 1992 fins al juny del 2005, s'hi pot observar una proporcionalitat que, al marge de l'augment de les dades del gràfic número 3, sempre s'ha donat i que és un reflex de la realitat sociolingüística dels diferents punts de la geografia de les Illes Balears. Així, Menorca presenta sempre un ús escrit de la llengua catalana molt superior a les altres illes, des que es començà a controlar aquest fet, mentre que Eivissa és l'illa que presenta uns usos més baixos, tot i que en aquest gràfic es pot veure un augment realment espectacular que ha permès multiplicar per sis els valors d'ús al llarg d'aquests anys. Formentera, a pesar que en aquest gràfic apareix dins la mateixa columna que Eivissa i que compta molts pocs alumnes, presenta unes freqüències d'ús de la llengua catalana a la selectivitat fins i tot superiors a Menorca. Dins l'illa de Mallorca hi ha una gran diferència entre els valors d'ús a la capital i els que trobam a la Part Forana, a favor sempre d'aquesta darrera, que és on trobam els índexs de catalanoparlants més elevats. Aquesta diferència també la trobam a Mallorca entre la Part Forana i els centres que no són a la capital però que es troben ubicats al litoral turístic mallorquí, com, per exemple, Calvià, que presenta uns índexs d'ús molt baixos.

Així, els centres que presenten els índexs d'ús més elevats de la llengua catalana a les proves de la selectivitat (tots superiors al 97 %) són centres públics de la Part Forana de Mallorca, de Menorca i de Formentera, mentre que, contràriament, els centres que presenten un índex més baix d'ús del català a la selectivitat (que va del 0 % a un màxim del 31,7 %) es troben ubicats als espais on la presència de la llengua castellana és més forta: Palma, Eivissa i el litoral turístic de Mallorca

Sí que és cert que alguna privada concertada presenta uns percentatges d'ús de la llengua catalana força elevats. Són centres amb una reconeguda tradició en l'ensenyament en català.

GRÀFIC 5
Ús del català a la selectivitat. Juny 2005

FONT: UIB.

En aquest gràfic es pot veure que de tot l'alumnat que es presentà a les proves de selectivitat el mes del juny del 2005 només un 18 % no va fer cap examen, de matèria no lingüística, en català, mentre que gairebé un 40 % d'aquest alumnat hi va fer tots els exàmens. Un 32,8 % hi va contestar més de la meitat d'aquestes proves, mentre que un 8,5 % no arribà a contestar la meitat d'aquests exàmens en català. La proporcionalitat de l'ús del català escrit en aquest tipus de prova acadèmica és abassegadorament favorable a l'ús del català.

6. L'HABILITACIÓ DEL PROFESSORAT PER FER EFECTIU L'ENSENYAMENT EN CATALÀ

Per fer efectiu qualsevol ensenyament a partir d'unes premisses determinades s'ha de tenir ben present que qui l'ha de dur endavant, qui n'ha de ser el responsable, qui ha d'estar preparat per assumir els reptes proposats, és, sempre, en primer lloc, el professorat.

A partir d'aquí, si es vol fer efectiu un ensenyament en català, ben fet, pedagògicament correcte, coherent, atent als canvis socials, demogràfics, culturals, etc., que contínuament afecten qualsevol societat canviant com la nostra, cal un professorat preparat, amb formació continuada i reciclat. I, per lògica, ben preparat lingüísticament, per dur endavant la normalització lingüística en el món educatiu.

Si es fa un repàs a la normativa que apareix a la primera part d'aquest escrit, s'hi podrà veure més d'una llei, ordre o decret, que parla de la formació del professorat per fer efectiu aquest ús de la llengua catalana a les aules. Normativa que fins i tot estableix terminis —com ja hem vist abans, una cosa és la disposició legal i l'altra el paper executor de l'Administració per exigir-ne el compliment— per tal d'adquirir determinats coneixements per exercir la docència.

Aquesta normativa que obligava el professorat de secundària que no tenia el reciclatge fet a adquirir-lo en uns terminis fixats legalment, ha estat i és la «història interminable». Recordem que l'Ordre del conseller de Cultura, Educació i Esports de 25 de març de 1996 (BOCAIB, de 6 d'abril de 1996) establí el Pla de Reciclatge i de Formació Lingüística i Cultural, i fixava les titulacions que calia tenir per fer la classe en llengua catalana als centres no universitaris de les Illes Balears. Si abans fer les classes en català era un dret del professorat, a partir d'aquesta Ordre aquest dret passa per uns requisits competencials regulats per llei. Ara el dret passava a ser el de l'alumnat a rebre l'ensenyament en català i per al professorat esdevenia deure. I s'establiren uns terminis que mai no s'han fet efectius i que s'han allargat com un dia sense pa. Perquè aquesta mateixa Llei que obligava i obliga el professorat també obligava i obliga l'Administració.

Aquesta manca de control, ja indicat abans, serà una constant al llarg d'aquests darrers vint-i-cinc anys de presència legal del català a les aules, excepte el breu període en què l'educació va ser a les mans del Pacte de Progrés (des del curs 1999-2000 fins al 2002-2003), que va ser quan es va constituir un grup de treball permanent entre el Departament d'Inspecció de la Conselleria i el Servei d'Ensenyament del Català per sistematitzar la recollida de dades a la secundària; alhora també es creà una base de dades sobre la capacitació del professorat per fer la docència en català, etc.

Sí que és cert que davant de l'intent d'exigir el reciclatge a tot el professorat no reciclat que exercia a secundària i davant de la catalogació de totes les places de secundària com a bilingües, els quatre cursos anteriors conegueren un increment significatiu del professorat que es matriculà al Pla de Reciclatge i de Formació Lingüística i Cultural. També es va fer un pla especial per facilitar aquesta habilitació a tot el professorat que feia molts anys que exercia la docència a secundària i que pogués demostrar que feia les classes en llengua catalana. Es nomenaren uns tribunals que avaluaren la capacitació lingüística d'aquest professorat directament a l'aula.

A hores d'ara totes aquestes intencions —que no són res més que preparar bé el professorat, per exercir bé la seva feina— sembla que han quedat en no-res. Fins i tot el Servei d'Ensenyament en Català ha quedat molt desmantellat i amb poca gent per dur a terme la feina d'assessorament imprescindible.

TAULA 13
Matrícula del Pla de Reciclatge i de Formació Lingüística i Cultural

<i>Curs</i>	<i>Matrícula</i>	<i>Presentats</i>	<i>Aprovats</i>
1998-1999	2.569	1.933	1.415
1999-2000	3.204	1.819	1.325
2000-2001	3.744	2.929	2.410
2001-2002	3.655	2.454	1.856
2002-2003	2.696	—	—
Total	15.868	9.135	7.006

FONT: Conselleria d'Educació i Cultura.

Si es té en compte que les exigències de la Conselleria en matèria lingüística per obtenir la titulació que permetés l'habilitació per fer les classes en català a secundària podien passar per diverses vies, també seria interessant remarcar que les proves de la Junta Avaluadora de Català registraren un increment significatiu al llarg d'aquests darrers anys.

TAULA 14
Certificats emesos per la JAC

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
562	568	489	613	1.625	2.265	2.890	2.970	3.284	3.736	3.602

FONT: Junta Avaluadora de Català.

**7. MESURES QUE ES POSAREN EN FUNCIONAMENT A SECUNDÀRIA
PER AFAVORIR LA COMPETÈNCIA LINGÜÍSTICA ALS NOUINGUTS
I A L'ALUMNAT AMB DIFICULTATS EN L'ÚS ORAL I/O ESCRIT DE LA LLENGUA,
DURANT LA LEGISLATURA DEL PACTE DE PROGRÉS**

TAULA 15
Mesures posades en funcionament a secundària

	<i>Tallers de llengua</i>	<i>Suports lingüístics</i>	<i>Aules d'acollida</i>
Curs 1999-2000	13		
Curs 2000-2001	21		
Curs 2001-2002	21	11	
Curs 2002-2003	25	47	33

FONT: Conselleria d'Educació i Cultura.

No es pot deixar de banda, en aquesta exposició, el fet que l'escola recull i acull tots aquells canvis que la societat que l'envolta experimenta. Així, en una societat com la illenca, sotmesa a uns canvis demogràfics i sociològics realment espectaculars en aquests darrers vint-i-cinc anys, l'arribada de nous contingents humans, com mai no havia passat, ha coincidit precisament amb el moment en què l'escola havia de fer l'esforç de catalanitzar aquella població que en el futur, en l'etapa adulta, al carrer, havia de fer ús de la llengua pròpia del país. A l'hora de la veritat, no es pot dir que, tal com ha passat amb el control de la legalitat lingüística al món educatiu, el paper de l'Administració educativa per reduir l'impacte que aquesta nova població podia tenir en la normalització lingüística a les aules i a fora hagi estat gaire evident o coherent. Aquest «deixar fer» que tant ha caracteritzat l'Administració al llarg d'aquests anys, també ha marcat bona part de les iniciatives en el camp de l'acollida als alumnes nouvinguts.

La creació del Servei d'Ensenyament del Català ha tengut una incidència més forta a les primeres etapes educatives: infantil i primària, que no a la secundària. A la secundària, amb una presència d'alumnat nouvingut considerable —gairebé tota a la pública, igual que a les etapes primeres—, no serà fins al període de control de l'educació per part del Pacte que es posaran mesures per pal·liar l'impacte que això significava. El PALIC foren un conjunt de mesures per fer front a aquesta arribada de nou alumnat a les aules. Un nou alumnat que procedia de llocs molt diversos, d'àmbits lingüístics molt allunyats del nostre i que necessitava un pla d'acollida especial. Així, es crearen els tallers de llengua, les aules de suport lingüístic i les aules d'acollida. També es creà la Comissió de Coordinació Lingüística, òrgan d'assessorament a l'equip directiu, per incentivar l'ús de la llengua catalana als centres; tot això, combinat amb la figura del coordinador, encarregat de supervisar les mesures preses a cada curs i de revisar i coordinar el Projecte Lingüístic de Centre.

8. CONCLUSIONS, SI CAL

Ja he insinuat anteriorment que aquest escrit no deixava de ser un intent de mostrar quina era la situació d'ús de la llengua catalana a les aules de l'ensenyament secundari de les Illes Balears. El fet de no partir de cap estudi de camp rigorós, plantejat de manera que es poguessin extreure dades fiables i que poguessin mostrar quina ha estat l'evolució al llarg d'aquests darrers vint-i-cinc anys, mostra les limitacions de l'intent. El temps en què ho he treballat, els mesos de juliol i agost del 2005, no m'ha permès tampoc acudir a més fonts d'informació que aquelles que ja coneixia i que són les úniques, crec, fetes públiques fins ara, encara que sí que en poden existir de publicades a les illes de Menorca o d'Eivissa que desconec, tot i que m'estranyaria molt que, si hi són, mostrassin un panorama gaire diferent del que aquí s'exposa.

El que sí que és cert és que per poc que es conegui la realitat de les aules de secundària illenques, allò que domina, que ha dominat, és la màxima del *campi qui pugui*. I dins aquesta premissa, no necessàriament fatalista ni contraproduent en el nostre cas, la implicació que han pogut tenir els docents a l'hora de fer possible la catalanització de l'ensenyament ha estat el valor més important i definitori de la situació actual i allò que ha permès arribar fins aquí on s'ha arribat. També he insinuat abans —i ho segueix creient una vegada valorada la normativa i les possibilitats que té— que el marc legal ha arribat a ser prou permissiu i dóna moltes possibilitats per seguir avançant en aquest ús progressiu del català a l'ensenyament. El que ha passat és que, a pesar que els canvis normatius (excepte potser amb l'*Ordre Rotger*) han estat sempre progressius per avançar en l'ús, la implicació de les autoritats per fer-los efectius ha estat gairebé inexistent. No hi ha hagut seguiment de la situació, ni diagnòstics que en permetessin avaluar l'evolució, ni s'han aplicat mai mesures de caràcter administratiu a aquells que es posaven la legalitat a l'esquena. El breu període en què l'educació va ser a les mans de les forces nacionalistes i d'esquerra (1999-2003) va ser l'únic moment en què es va intentar fer una feina de control de la realitat i s'arbitraren mesures —nova normativa i recursos materials i humans— per avançar i aplicar la legalitat (els avenços en la privada, sobretot a primària, varen ser espectaculars). Ben bé es podria dir que, de les actuacions concretes dels distints governs que han legislat i han governat, una de les diferències clau seria la percepció que la societat en general i els sectors docents en particular han tengut i tenen del suport (i per tant del valor efectiu) que el seu Govern ha donat i dóna a l'ús normal i normalitzat de la llengua catalana, cosa que incideix de manera clara en el fet que l'ample ventall d'indecisos actuïn en un sentit o un altre.

El mateix concepte d'ús, objecte de la ponència, no ha quedat mai clar, a pesar que la normativa sí que l'explicitava de manera molt precisa. En la majoria de dades estudiades en aquest escrit (excepte, com ja hem indicat, en les proves de selectivitat), la noció d'ús es refereix, exclusivament, a les explicacions del professorat a l'aula. Ni el material imprès emprat, ni les intervencions de l'alumnat (orals i/o escrites), ni les respostes del professorat, no són tengudes en compte en aquestes dades d'ús. Això fa més necessari que mai un estudi rigorós, plantejat *in extenso*, amb possibilitats d'observació directa a l'aula, amb enquestes contrastades als sectors implicats: docents i alumnat.

Tot i les mancances de la manera de recollir les dades presentades, de la parcialitat, dels àmbits restringits observats, de l'ambigüïtat de certes conclusions, etc., el que sí que és cert és que al llarg d'aquests vint-i-cinc anys l'ús de la llengua catalana al món educatiu, de la secundària en aquest cas, ha avançat de manera considerable als espais acadèmics i administratius. A pesar de la manca de control de l'Administració, el compromís ètic i cívic de la majoria del professorat ha fet possible que la llengua catalana sigui majoritària en determinats espais d'ús dins l'aula: intervencions (orals i escrites) del professorat, intervencions escrites

de l'alumnat (sobre les intervencions orals de l'alumnat a l'aula ja no m'atreveria a comparar, ja que depèn de molts de factors que no surten aquí i que s'allunyen de la dada estadística freda i asèptica), comunicacions escrites del centre adreçades a pares i alumnes, activitats extraescolars, etc.

Els resultats tan bons que es registren a la selectivitat, relacionats amb l'ús de la llengua escrita, no ens han de fer perdre de vista que són una minoria els que passen per aquesta prova, comparats amb els que cursen la secundària obligatòria o que han deixat abans els estudis per incorporar-se al mercat laboral. Però alegrem-nos, si més no, del valor que té la llengua catalana i, més concretament, de la seguretat de la llengua escrita per a aquells que estan destinats a adquirir àmbits de coneixement superiors. La manera com després la societat els rep i les possibilitats reals de fer efectiu aquest ús de la llengua catalana en el món extra-acadèmic ja són figures d'un altre paner.

Un altre punt que destaca d'aquestes dades és que on més s'ha registrat un nivell d'ús del català a les aules és en l'ensenyament públic. L'ensenyament concertat també presenta uns bons percentatges i el privat és on més poca presència té.

No voldria acabar aquest escrit sense fer referència a un fet esdevingut mentre preparava aquesta ponència i que posa un punt d'incertesa a la part normativa que ha permès avançar en l'ús de la llengua catalana en el món educatiu. Si bé he comentat que l'Administració educativa ha aplicat una política molt liberal quant a la intervenció en el procés de garantir la progressivitat de l'ús de la llengua catalana en l'ensenyament, també he dit que ha legislat positivament —gairébé sempre— perquè aquesta no tengués entrebancs. Això, a hores d'ara, ja no sembla tan clar. L'actual¹³ executiu de les Illes Balears, que és del mateix color ideològic que aquell que dugué les regnes de la política d'aquestes illes abans del pacte i que promulgà la Llei de normalització lingüística, la *Llei de mínims*, els projectes lingüístics de centre, escolta, ara, veus de sirena que clamen contra una excessiva catalanització de l'ensenyament, amb massa presència, diuen, de la llengua catalana en el món educatiu, i demanen el «retorn» a la llibertat lingüística i treure l'obligatorietat del coneixement de la llengua catalana. Aquests sectors ultraliberals i espanyolistes tenen, sembla, molt més pes que abans i la seguretat d'una normativa legal que empara, i obliga, l'ús de la llengua catalana en el món educatiu corre perill de ser canviada.

Esperem que el futur ens mostri horitzons més clars i que la societat illenca s'adoni de la importància de formar bé, també en català, els ciutadans del futur. Sense coneixement, no hi ha ús. Sense ús, no hi ha llengua.

13. Es refereix al Govern de l'any 2005, moment en què es dugueren a terme aquestes Jornades.